

א. א. בוסקוביץ

האופרה „אלכסנדרה“

העלילה הדרמטית. כי התרשמותו של המאזין, גם של סתם אדם וגם של חכם ובקיא, היא של זמרה מלודית וערבה לאוזן. ואם לא הזמרה, הרי התזמורת תמיד תשמיע צלילים וקטעים מלודיים, יהי המצב הדרמטי כאשר יהי. כל מי שיבוא בטענות בהסתמכו על ההצלחה הדיסונאנטית כתנאי ראשון לאופרה חדישה, אך יחטיא את המטרה, כי תקופת האופרה של ימינו היא של מנוטי ואנרף, כלומר חזרה אל המלודיות במובן האומרה האנושית (קולו של אדם כקנה-מידה למושג המלודי בניגוד למלודיה משוחררת מהאומרה). והרי אז גם אבידום נהג ברוח הומן, והעיקר, הבין יפה לרוח חו של המאזין האלמוני, הרוצה לשמוע אופרה לתענוג. אגב, לא קל הוא כל עיקר „להמציא“ מלודיות למשך שלוש שעות של הצגת האופרה; במיוחד כשר העלילה הדרמטית השוטפת והגוון המקומי, בנוסח של „היכן ואימת“ הם גורמים מכריעים בטיב המלוא, משום כך אין אנו רואים בנזכרות המלודיות של „אלכסנדרה“ תופעה אנאכרונית או פיגור מוסיקלי משום העדר התצרומת „אלכסנדרה“ מבחינה מוסיקלית היא אופרה חדישה, שהרי פונה היא לקהל חדש לחלוטין ולשתיהן שפה משותפת, ואם הליברית של אשמן אינו מרבה בסימבוליקה וברמזים, או שמסתפק ברמזים גלויים לכל (ששוב אינם רמזים) ונוהג בדיבור גלוי, ישר לענין, בנוסח כמעט של נעורים, הרי יש כאן אביוור יעיל מאד מבחינת הליברית והוא שעוזר לבנות מוסיקה בלתי משועבדת לעלילה ולנוסח המילולי. אין הקומפוזיטור יכול לחבר אופרה לטקסט של „האמלט“, אבל נכתבו אופרות של וורדי לפי

עם הצגת „אלכסנדרה“, אופרה שחוברה על ידי מלחין ודרמתורג ישראלים, הוכיח מוסד האופרה הישראלית שאכן השם מחייב. אין זה סוד שהעלאת אופרה קשורה במאמצים גדולים ורבים, ובמיוחד במאמצים כספיים, והסיכון רב הוא, על אותה כמה וכמה אם זו אופרה ישראלית מקורית. אכן נדמה, אם לדון לפי ההצלחה של הצגת הבכורה, כי הדבר היה כדאי מכל מקום וכן „אלכסנדרה“ והאופרה הישראלית להצלחה מבוססת יפה, הצלחה זו אינה נובעת מפאטריסטיזם מקומי, אם כי טבעי הוא להתגאות ביצירה משלנו, אלא משום שהאופרה — ומבחינת ההצלחה המעשית חשוב הדבר יותר — נתקבלה בחיוב דווקא בגלל ערכיה המוסיקליים-דרמטורגיים, ואם נוסיף לכך גם את העובדה המשמחת שזוהי ממש אופרה, שחוברה בישראל, האופרה הראשונה שלנו הראויה לשם זה, לפי כל דקדוקי הסכנה והאסתטיקה של סוג מוסיקלי זה — הרי שרוב התישג, מנחם אבידום ידוע לנו כמחברן של מספר סימפוניות שפכשו לעצמן מקום נכבד אצלנו ובחוץ לארץ, על כן אין להתפלא שב„אלכסנדרה“ הצליח לבנות מבנה מוסיקלי צמוד, הגיוני ושקוף, שהרי תכונות אלה תנאי ראשון הן לסימפוניקה. משום כך מובן גם שממדי האופרה בזמן לא היו קשים מיוחדים למלחין, גם לא נתפלא מאותה סיבה, שבנגינות הביניים התזמרתיות נמצא את ההבדל החזק ביותר בניב סימפוני מובהק, אנו מגלים גם תכונות קומפוזיטוריות חדשות אצל אבידום בתחום ההבדל הווקאלי, באריוו וברציטאטיו המלא ובתיאום של אלה עם

הנה בהתחלת תמונה א' למערכה השניה בארמונו של הורדוס, נשמעת שירת המקלה, אלהים לנו מחסה לעד, בנוסף לרקע ולקונטרפונקט הדרמטי, כזמרה עברית מובהקת. כך גם בנגינת הביניים של התזמורת, במקצבי ההילולה הפראית, הצלילים הם מורחיים.

ב"אלכסנדרה" כמעט שאין אריות סגורות קונצרט טנטיות: לעומת זה, ונחזור על כך תוך הדגשה, האור פרה כולה אריה היא בויטאנאותיות המלודית שלה, אשר לאפיון המוסיקלי-הדרמטי של הדמויות, בדמה שבתמונת הורדוס הצליח אבידום לעצב דמות, היכור לה להצטרף לדמויות של הרפרטואר האופיראי. אלכסנדרה המוסיקלית פסיבית היא יותר, אף-על-פי ש היא קיימת, אך אין להעלים את האמת (אם כי מבחינה ריגשית נמשכים אנו לאלכסנדרה), שהורדוס כטיפוס מענין הוא יותר דווקא בשל תסביכו והקונפליקטים שבו. משום כך אין להתפלא שאבידום מצא אפשרויות מוסיקליות עשירות יותר לדמותו של הורדוס.

בסך הכל הצליחו אבידום ואשמן להעלות פרק מתולדות עמנו ולעשות מעשה ידי אמן בהפיכתו לאופרה אמיתית, שהגישה אליה פתוחה לכל, ללא סיסמאות של אופרה לאומית, "אופרה אוטרתית" למתי מספר של ידענים. זוהי אופרה המשמשת מעין לא אכזב של תענוג עבור כל חובבי אופרה.

אכן הישג גדול ורציני.

טקסטים, שזכות קיומם היא בזה שאפשרו לנורדי לכ טוב מוסיקה על פיהם, ובלעדיהם לא היו נכתבות אורפרות אלה כלל. משום הצלחת הליברית של אשמן יכול היה אבידום לכתוב את "אלכסנדרה" כמבנה מלודי דרמטי מובהק — מלודיות ישירה ללא מטאפיזיקה מופשטת. מענין ביותר, שב"אלכסנדרה" לא השתמש אבידום בפולקלור ישראלי או עברי במידה מרובה. ביתר דיוק: היסוד הפולקלורי (או לפחות השפעתו) המופיע במלואו ובמקצב של המקלות כמעט ואיננו בנמצא בתפקיד הדמויות. אולם זהו טבעי: ב"מובן מסויים הולמת המוסיקה הפולקלורית את "העם" (מוסורגסקי היה בודאי שם אותו לגבור הראשי של "אלכסנדרה"). אולם ספק הוא אם ניתן לאפיין דמויות וסיטואציות דרמטיות ביסודות פולקלוריים, שעה ש נעדרת סימבוליקה מוסיקלית-פולקלורית מוסכמת במוסיקה הישראלית. כן ברור שאבידום לא שאף כאן לאופרה פולקלורית ממש — עצם המבנה המוסיקלי-הארמוני והקונטרפונקטי של "אלכסנדרה" מעיד על כך. להיפך, הכל מעיד על כך, שאבידום עמד על העובדה היסודית, שהאופרה נמצאת, לפי אופיה ה"היסטורי כאילו במין "תחום בינלאומי". הלאומיות, נוסח גלינקה, היא גיוון ולא עיקר קונסטרוקטיבי. מתוך הנחה זו לא הקריב אבידום את האופירה על מזבח "המוסיקה הישראלית" או "הים-תיכונית", מה שבסופו של דבר היה מכשיל את המשימה. יחד עם זה ברור, כי חלקים מסוימים ב"אלכסנדרה" הנוגעים לאזמורות ולמקצבים, רק בישראל היו יכולים להכתב.

